

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΔΥΣΗΣ Ι

Ενότητα #3: Βασικές Γνώσεις ΙΙ

Η καρολίγγεια αναγέννηση

Νικόλαος Καραπιδάκης
Τμήμα Ιστορίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η καρολίγγεια αναγέννηση

Η καρολίγγεια αναγέννηση ήταν μέρος του προγράμματος της *renovatio imperii* : της ανανέωσης της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου. Σε εκκλησιαστικό επίπεδο το αντίστοιχό της ήταν ο καισαροπαπισμός, δηλαδή ο έλεγχος των εκκλησιαστικών υποθέσεων από τον αυτοκράτορα. Η καρολίγγεια αναγέννηση ήταν ένα πολιτιστικό κίνημα που είχε ως βασικό στόχο τη αξιοποίηση των αρχαίων γνώσεων, σε μια συγκεκριμένη θρησκευτική προοπτική. Η γνώση των λατινικών θα βοηθούσε την καλλίτερη κατανόηση των Ιερών Γραφών. Αυτό το πολιτιστικό κίνημα είχε και πολιτικό χαρακτήρα, αφού πήγαζε από μια πρωτοβουλία του Καρλομάγνου και συνεχίστηκε από τους διαδόχους του. Αν και το κίνημα περιορίστηκε σε ορισμένους διανοούμενους, οι συνέπειές του ήταν μεγάλες για την Ευρώπη, ακόμα και για την σημερινή.

Οι βασικές αρχές της καρολίγγειας αναγέννησης

Η αναγέννηση αυτή ήταν το αποτέλεσμα πολλών επιμέρους πνευματικών κινήματων που άνθισαν στη Δύση μετά τον 7^ο αιώνα, σε μοναστήρια και σε επισκοπικές πόλεις. Οι ισχυροί ηγεμόνες της δυναστείας των Καρολιγγείων είχαν ως σκοπό να συγκεντρώσουν αυτές τις πνευματικές εστίες στην περιοχή της Αυστρασίας (στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας), που είχε μεν μετατραπεί σε πολιτικό κέντρο της αυτοκρατορίας τους αλλά παρέμενε πολύ φτωχή από πολιτική άποψη.

Ο κυριότερος στόχος των ηγεμόνων ήταν να διαδώσουν τη θρησκευτική παιδεία στους πιστούς. Ήδη, χάρις στον εκχριστιανισμό και τις σκατακτήσεις τους, είχαν επιτύχει να ταυτίσουν τα σύνορα του βασιλείου των Φράγκων με τα σύνορα της Χριστιανοσύνης. Η πολιτιστική αναγέννηση που επιχειρούν είχε κατ'επέκταση ένα χαρακτήρα θρησκευτικής αποστολής του Φράγκου βασιλιά, που αποσκοπούσε σε μια θρησκευτική τάξη σύμφωνη με τη βούληση του Θεού.

Οι ηγεμόνες είχαν άλλωστε καταλάβει τη σημασία που είχε η συγκέντρωση μορφωμένων ανθρώπων γύρω τους, οι οποίοι θα τους προσέδιδαν αίγλη και θα τους υπηρετούσαν από πολιτική άποψη. Τους βοήθησαν, επίσης, στη διοίκηση του βασιλείου, εισάγοντας τον γραπτό λόγο στη μεταβίβαση των διαταγών, συντάσσοντας τά απαραίτητα έγγραφα.

Κυριαρχία των κληρικών

Μετά την πτώση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, η μόρφωση είχε γίνει αποκλειστική υπόθεση των κληρικών. Η επιρροή τους ήταν μεγάλη και κατά την καρολίγγεια αναγέννηση, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη ότι στην περιοχή που έδρασαν, στην Αυστρασία, δεν υπήρχε ούτε ίχνος της αρχαίας ρωμαϊκής παράδοσης. Η διδασκαλία των λατινικών και η ανάγνωση των αρχαίων κειμένων ήταν δική τους αποκλειστική υπόθεση. Το μονοπώλιο της μόρφωσης ήταν σύμφωνο με την αντίληψη που είχαν οι Φράγκοι βασιλείς για τη μεταρρύθμισή τους, αφού τη θεωρούσαν μέρος της αποστολής ενός χριστιανού βασιλιά. Η μελέτη των γραμμάτων βοηθά στην κατανόηση των μυστηρίων της Εκκλησίας. Η πολιτική εξουσία καθιερώνει τη συμμαχία μεταξύ θρησκευτικής πίστης και πνευματικής ζωής.

Η επιρροή των κληρικών γίνεται ακόμα μεγαλύτερη μετά την ένταξή τους στον διοικητικό μηχανισμό των βασιλέων και της αυτοκρατορίας. Είναι οι μόνοι εγγράματοι, και οι ηγεμόνες τους χρησιμοποιούν στην υπηρεσία τους ανταμείβοντάς τους με επισκοπές και μονές.

Ο ρόλος του Καρλομάγνου

Θεωρείται η κινητήρια δύναμη της πνευματικής αναγέννησης και του αποδίδεται το μεγαλύτερο μέρος του έργου της. Ουσιαστικά, όμως, συνέχισε με συνέπεια ένα έργο που είχε ξεκινήσει ο πατέρας του, ο Πιπίνος Βραχύς, δίνοντάς του νέες διαστάσεις και νέα δυναμική.

Δεν γνωρίζουμε και πολλά πράγματα για την προσωπική του μόρφωση. Η μόνη σωζόμενη πηγή, είναι ο Βίος του Καρλομάγνου (*Vita Caroli*) του Εγινάρδου (825), που παρουσιάζει τον Καρλομάγνο με θετικό τρόπο, αναφέροντας ότι γνώριζε τα λατινικά ως μητρική γλώσσα, χωρίς ωστόσο να τα γράφει.

Το πιο πιθανό είναι ότι ο Καρλομάγνος απέκτησε κάποια μόρφωση μάλλον αργά, μετά τα τριάντα του χρόνια. Πάντως η μόρφωση ασκούσε πάνω του μεγάλη έλξη καθώς ασκούσαν και οι μορφωμένοι άνθρωποι του κύκλου του, η ονομαζόμενη «παλατινή ακαδημία».

Οι φορείς διάδοσης της μεταρρύθμισης

Σχολεία

Το 789, σύμφωνα με ένα γενικό νόμο, (καπιτουλάριο), με τίτλο *Admonitio generalis*, αποφασίζεται η ίδρυση ενός σχολείου σε κάθε μονή και σε κάθε εκκλησιαστική διοίκηση, όπου θα διδασκόταν η μουσική, η αριθμητική και η γραμματική. Ακόμα και αν ο νόμος δεν υλοποιήθηκε ποτέ εντελώς, όσο ζούσε ο Καρλομάγνος, ο αριθμός των σχολείων πολλαπλασιάστηκε την εποχή των διαδόχων του, τον 9^ο αιώνα.

Στην πρωτεύουσα του βασιλείου του, στο Άαχεν (Ακυίσγκρανον), η «παλατινή σχολή» συγκεντρώνει ως μαθητές τα παιδιά της αριστοκρατίας που προορίζονταν να καταλάβουν σημαντικές θέσεις στην Εκκλησία και στην αυτοκρατορική διοίκηση, ως επίσκοποι ή ως κόμητες. Η διδασκαλία παρέχεται δωρεάν. Οι καθηγητές ήταν διάσημοι δάσκαλοι της εποχής όπως ο Αγγλοσάξωνας Αλκουίνος (730-804). Η τοποθέτηση των μαθητών μετά τις σπουδές τους, σε πολλές σημαντικές θέσεις, συντελεί στην ομογενοποίηση της αυτοκρατορίας.

Τα βιβλία

Η αναγέννηση στηρίχθηκε στη διάδοση των χειρογράφων που ως τότε ήταν σχετικά σπάνια. Προς το έτος 770 μάλιστα, οι μοναχοί της μονής της Κορμπί, επινοούν ένα νέο τύπο γραφής, την μικρογράμματη καρολίγγεια, πιο ευανάγνωστη και πιο λιτή από τις γραφές που χρησιμοποιούνταν ως τότε. Ήταν πιο εύκολη στην χρήση της και χρησιμοποιήθηκε στην αντιγραφή εξαιρετικής ποιότητας χειρογράφων σε διάφορα μοναστήρια και στα εργαστήρια αντιγραφής τους (*scriptoria*).

Εκτός από κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας αντιγράφηκαν και κείμενα της κλασικής αρχαιότητας, όπως του Βιργίλιου και του Κικέρωνα. Πολλά κείμενα της αρχαιότητας διασώθηκαν χάρις σε αυτές τις αντιγραφές. Βελτιώθηκε γενικώς η γνώση των λατινικών καθώς και η χρήση τους.

Αποκαταστάθηκαν πολλές παλαιές εκδόσεις, κυρίως της Βίβλου, που από αντιγραφή σε αντιγραφή είχαν συσσωρεύσει πολλές λανθασμένες αναγνώσεις. Ο Αλκουίνος συγκεκριμένα διόρθωσε (797-800) το κείμενο της Βίβλου, επαναφέροντάς το στην παλαιά έκδοση του Αγίου Ιερώνυμου.

Επίσης ζητήθηκε από τον πάπα, το 774, να συγκεντρώσει όλους τους κανόνες των Ιερών Συνόδων και τις αποφάσεις των παπών, ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση της νομολογίας της Ρώμης με αυτήν της Φραγκικής Εκκλησίας. Επιπλέον το 786, ο Καρλομάγνος μορφοποιεί τα κείμενα της Θείας Λειτουργίας, ευθυγραμμίζοντάς τα με τη ρωμαϊκή λειτουργία και καταργώντας τις επιμέρους τοπικές λειτουργίες.

Ανανεώνεται το εκκλησιαστικό άσμα και μπαίνουν οι βάσεις για την μεταξέλιξη του στην πολυφωνία.

Οι διανοούμενοι στην ηπηρεσία του ηγεμόνα

Η πρώτη χρονολογικά σειρά των μορφωμένων ανθρώπων που μπαίνουν στην υπηρεσία του Καρλομάγνου, δεν ήταν Φράγκοι αλλά Λομβαρδοί, προέρχονταν δηλαδή από την Ιταλία. Οι πιο γνωστοί ήταν ο Πέτρος της Πίζας και ο Παύλος Διάκονος, συγγραφέας εκτός των άλλων και μιας Ιστορίας των Λομβαρδών (*Historia Langobardorum*), μοναδική πηγή για την εθνογραφία των Λομβαρδών (το παραμύθι της «ωραίας κοιμωμένης» προέρχεται απ' αυτήν την παράδοση).

Ο Θεόδουλος καταγόταν από την Ισπανία και ήταν Βησιγόθος. Η μόρφωσή του όλως αξιοπρόσεκτη, τον οδήγησε στη επισκοπή της πόλης της Ορλεάνης, προς τα τέλη του 8^{ου} αιώνα. Θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους ποιητές και θεολόγους της εποχής του.

Ο πιο σημαντικός ανάμεσά τους ήταν, όμως, ο Αλκουίνος. Είχε πραγματοποιήσει τις σπουδές του στην επισκοπική σχολή της Υόρκης και στη συνέχεια κληθηκε από τον Καρλομάγνο στην αυλή του (781). Ήταν από τους σημαντικότερους συμβούλους του και διορίστηκε ηγούμενος στη Μονή του Αγίου Μαρτίνου στην πόλη της Τουρώνης (σημ. Τουρ) στη Γαλλία. Υπήρξε σπουδαίος θεολόγος, γραμματικός και καθηγητής στην «Παλατινή Ακαδημία».

Ο Εγινάρδος (770-840) βρίσκεται μεταξύ δύο εποχών αφού υπηρέτησε τον Καρλομάγνο και τον γιό του Λουδοβίκο τον Ευσεβή. Του τελευταίου υπήρξε και πολιτικός σύμβουλος. Δεν ήταν κληρικός αν και ίδρυσε ένα μοναστήρι, τη μονή του Ζέλιγκενκενταντ (*Seligenstadt*) την οποία υπηρέτησε ως «κοσμικός ηγούμενος». Το κυριότερο έργο του ήταν η βιογραφία του Καρλομάγνου (*Vita Caroli*), για την οποία χρησιμοποιεί ως πρότυπο τον ρωμαίο ιστορικό Σουετώνιο και το έργο του «Βίος των δώδεκα Καισάρων».

Η γενιά διανοουμένων που ακολούθησε ήταν Φράγκοι ή Γερμανοί, όπως ο ποιητής Walafriid Strabon (808-849). Ίδρυσαν σχολές και αντάλλαξαν βιβλία και ιδέες ενώ έχαιραν την προστασία του αυτοκράτορα Λουδοβίκου του Ευσεβή και των διαδόχων του, που όλοι τους είχαν μορφωθεί.

Το απόγειο της Καρολίγγειας αναγέννησης

Η αναγέννηση συνεχίστηκε με την άνοδο στην εξουσία των παιδιών του Λουδοβίκου του Ευσεβή και παρέμεινε σε άνθιση μέχρι τα μέσα του 9^{ου} αιώνα. Στη συνέχεια, λόγω έλλειψης χρημάτων και πολιτικής προστασίας παρήκμασε.

Ο στοχασμός γνώρισε μια μεγαλύτερη ανάπτυξη από αυτήν που είχε γνωρίσει κατά τις προηγούμενες γενιές. Ιδίως ο θεολογικός στοχασμός, όπως βλέπουμε στη διαμάχη που δίχασε τον Ραμπάνους Μάουρους (Rabanus Maurus) και τον μοναχό Γκοντεσκάλλκο, αναφορικά με το ζήτημα της θείας χάριτος. Ο αρχιεπίσκοπος της πόλης Ρένς Χίνκμαρ (806-870) μετέτρεψε την πόλη του σε ένα πνευματικό και πολιτικό κέντρο στην υπηρεσία των ηγεμόνων του δυτικού τμήματος.

Ο Ιωάννης Σκώτος Εριγένης (800-870) μπορεί να θεωρηθεί ως ο πλέον ολοκληρωμένος διανοούμενος της γενιάς του. Ήταν Ιρλανδός, και γνώριζε ελληνικά. Ποιητής και μεταφραστής του Ψευδο-Διονυσίου του Αρεοπαγίτη, θεολόγου του τέλους του 5^{ου} αιώνα. Το πλέον πρωτότυπο έργο του Ιωάννη Σκώτου ήταν το *De divisione naturae*, γραμμένο προς το 866, επηρεασμένο από τις νεοπλατωνικές ιδέες.